

Justitiedepartementet

Yttrande över EU-kommissionens förslag till direktiv om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten mot uppenbart ogrundade rättsprocesser och rättegångsmissbruk

(Ju2022/01690)

Hovrätten har granskat förslaget till direktiv utifrån de utgångspunkter hovrätten ska beakta och lämnar följande synpunkter.

Inledningsvis kan den rättsliga grunden för direktivet ifrågasättas, dvs. att att s.k. munkavleprocesser utgör ett hinder för väl fungerande civilrättsliga förfaranden. Vidare ger det underlag som redovisats inte tillräckligt stöd för att motivera nu föreslagna åtgärder. Ett direktiv av detta slag riskerar också att urholka den grundläggande rätten till domstolsprövning som föreskrivs i EU-stadgan och Europakonventionen. Föreliggande förslag riskerar enligt hovrätten att driva fram processer snarare än att motverka dem. Det går inte heller att utesluta att reglerna missbrukas av en svarandepart för att undandra sig domstolsprövning. Dessa utgångspunkter medför att hovrätten avstyrker förslaget till direktiv.

För svensk del kan noteras att flera av de rättssäkerhetsgarantier som föreslås i direktivet uppfylls redan helt eller delvis i svensk rätt. Det gäller t.ex. möjligheten att döma ut böter mot part som mot bättre vetande inleder eller föranleder rättegång i tvistemål (9 kap. 1 § rättegångsbalken) och att förlorande part eller den som föranleder onödig rättegång som utgångspunkt ska ersätta motpartens rättegångskostnad (se t.ex. 18 kap. 1 och 3 §§ rättegångsbalken). Därtill utgör förfarandet om rättegången i tryck- och yttrandefrihetsmål i praktiken ett skydd för enskilda mot processer av nu aktuellt slag. I andra delar medför förslaget ett behov av ny och/eller kompletterande svensk lagstiftning.

Direktivet föreskriver en reglering som innebär att domstolar i ett tidigt skede ska kunna fatta beslut om att helt eller delvis avvisa en talan som syftar till att hindra deltagande i den offentliga debatten såsom uppenbart ogrundad. Hovrätten ser en risk i att föreslagen reglering om avvísning av talan skapar en tids- och resurskrävande process i processen, vilket kan komma att motverka ändamålet med direktivet. Till skillnad från vad som gäller vid avvísning enligt svensk rätt, dvs. att någon materiell prövning inte sker, förutsätts domstolarna i avvísningsfrågan bevispröva om käromålet är uppenbart ogrundat eller inte (jfr artikel 12 i direktivet). Till detta kommer att talan kan avvisas ”helt eller delvis”, vilket innebär parallella domstolsprocesser om inte hela målet vilandeförklaras (jfr artikel 10).

I svensk rätt finns möjlighet meddela dom utan att dessförinnan utfärda stämning, om kändens framställning inte innefattar laga skäl för käromålet eller om det annars är uppenbart ogrundat (42 kap. 5 § rättegångsbalken). Det framstår enligt hovrätten som att en sådan reglering är tillräcklig, särskilt om det är tydligt och förutsebart när ett käromål kan anses uppenbart ogrundat i nu aktuellt avseende. Detta förutsätter givetvis att regleringen inte kommer i konflikt med den grundläggande rätten till domstolsprövning.

Det kan därutöver ifrågasättas om inte tillåtligheten av tredjepartsintervention riskerar att tynga rättegångsförfarandet och därmed motverka möjligheten att effektivt avsluta uppenbart ogrundade processer snarare än att utgöra ett stöd till den utsatte (artikel 7).

När det sedan gäller frågan om direktivets förslag till reglering av när böter och skadestånd ska utgå lär inte vad som föreskrivs i 9 kap. 1 och 3 §§ rättegångsbalken vara tillräckligt omfattande för att uppfylla direktivets krav (artikel 15 och 16). Hovrätten ser en risk i att direktivet i denna del inte kan uppfyllas utan att kriminalisera förfarandet att väcka en uppenbart ogrundad talan, vilket inte framstår som lämpligt.

Hovrätten vill avslutningsvis framhålla betydelsen av att direktivet utformas på ett sätt som inte i konflikt med våra mediegrundlagar och de rättegångsregler som gäller för tryck- och yttrandefrihetsmål.

I handläggningen av detta ärende har deltagit hovrättspresidenten Anders Perklev, hovrättslagmannen Monika Sörbom och tf. hovrättsassessorn Emelie Norberg Kling (föredragande).

Anders Perklev

Emelie Norberg Kling